

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра спортивного туризму

Скабара Р. М.

**Роль річкового транспорту в розвитку світового
туризму**

Лекція з навчальної дисципліни
„ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО”
галузь знань 24 „Сфера обслуговування”
спеціальність 242 „Туризм”

© Скабара Р.М., 2020
© Львівський державний університет фізичної
культури ім. І.Боберського, 2020

Львів – 2020

План

1. Річкові подорожі і туризм.
2. Пасажирські перевезення по річках. Річкові круїзи.
3. Популярні річкові круїзи у світі.

1. Річкові подорожі і туризм

Круїз - це туристична поїздка по ріці чи морю із заходом у порти на борту спеціального судна. Сьогодні десятки круїзних компаній експлуатують сотні пасажирських суден місткістю від 70 до більше тисячі пасажирів і пропонують захоплюючі подорожі практично у будь-який куточок світу.

Круїз є видом морського туру, до базової вартості якого включене комплексне обслуговування на борту корабля. Зокрема, проїзд, проживання у каюті (у залежності від обраного класу), триразове харчування, розваги і, як правило, ціла низка спеціальних заходів на борту корабля (фестивалі, концерти, конкурси).

По цілому світу діють десятки спеціалізованих круїзних компаній, що експлуатують від 1-2 до 15-20 пасажирських суден. Більша частина операторів круїзів об'єднана у професійну міжнародну асоціацію - Cruise Line International Association. Багато туристичних агентств, особливо ті, що спеціалізуються на відпочинку і круїзах, також є членами цієї організації.

У вартість круїзу зазвичай не включають: спеціальні заходи (події) чи види спорту у тих портах, куди заходять судна, наприклад плавання з аквалангом чи трубкою, екскурсійне обслуговування на березі в портах, алкогольні та інші напої, додаткові блюда на замовлення, не включені у меню, масаж і користування сауною, додаткові послуги, такі як прання, медичне обслуговування, телефонні дзвінки на беріг, чайові обслуговуючому персоналу, портові та державні збори і податки в іноземних портах.

У якості додаткового сервісу пасажирів круїзні компанії можуть організувати чи продавати на борту судна квитки на різні екскурсії та інші розважальні заходи на березі. Участь у таких заходах, як правило, вимагає додаткової оплати, аналогічно участі у додаткових екскурсіях під час сухопутного туру.

Потрібно також мати на увазі, що у той час як круїзна компанія несе повну відповідальність за безпеку і матеріальний стан пасажирів на борту судна, вона **не несе відповідальності за можливі випадки на березі**, у ході екскурсій і заходів, що проводяться місцевими незалежними підрядниками - туристичними, транспортними та іншими компаніями у портах, куди заходить круїзне судно. У випадку участі в заходах на березі, пасажирів також зобов'язані повернутися назад до заздалегідь оголошеного часу.

Багато круїзних компаній часто укладають угоди з авіакомпаніями для забезпечення перельоту туристів у порт відправки в межах всеохоплюючого пакету повітря/море. Зазвичай за рахунок масового бронювання авіаквитків, вартість перельоту для авіатуристів в рамках такого комплексного пакету

може бути значно дешевшою, хоча вона і не входить у вартість самого круїзу.

У випадку відправки судна з великих міст, де практично завжди є проблеми з паркуванням автомобілів, багато компаній, в межах аналогічних договорів з операторами стоянок, також можуть пропонувати пасажиром місця для паркування автомобілів на час круїзу безпосередньо на морських терміналах за зниженими цінами. Наприклад можливі ціни на паркування у США: на пасажирському терміналі у Нью-Йорку (Гудзон, західна частина Манхеттена) - 15,5 долара США в день (при середній по місту 20-25), в Маямі - 7, в Форт-Лодердейлі - 6, в Лос-Анжелесі - 5,5.

Річковий туризм сьогодні є ідеальним засобом познайомитися зі старою Європою. Даний туристський продукт має певні труднощі у завоюванні широкого ринку. Але не дивлячись на це, він дуже добре просувається на європейському туристському ринку і попит на нього постійно зростає. Основними споживачами річкових круїзів є люди похилого віку, що віддають перевагу комфорту, повному пансіону, постійній близькості берегів, а також цікавим екскурсіям по пам'ятних місцях. Головну частину клієнтів річкових круїзів складають американці, французи, німці, швейцарці, голландці.

Річкові круїзи є різноманітними за тривалістю маршрутів і тематиці. Як правило, пропонують круїзи тривалістю від 7 до 15 днів. Вони бувають пізнавальними, спортивними, гастрономічними, по місцях виноробства та інші.

Продаж річкового круїзу відбувається напряму, коли фірми судовласники чи фірми-орендатори реалізують їх через власне представництво, чи продають через мережу спеціалізованих агентств, у тому числі через фірми, що організують тури і автобусні поїздки.

Головними водними артеріями, на яких організують круїзи у Європі, є Дунай, Рейн, Сена, Рона, Ельба, канал Майн-Дунай, по якому можна проплисти через Франкфурт-на-Майні до Відня.

На річковому транспорті існує дві головні форми організації флоту: лінійна і рейсова. Лінійна форма - регулярні перевезення пасажирів на певних ділянках, рейсова - це така форма, за якої флот не закріплює за собою певні ділянки, він не має постійних пунктів відправки і призначення. Це буває переважно на малих річках чи там, де судна встигають зробити по одному рейсу на навігацію.

У залежності від форми сполучення лінії поділяють на:

транзитні - довжиною більше 400 км, працюючий на них флот приписаний до пароплавства;

місцеві - довжиною до 400 км, кораблі приписані до портів; **внутрішньоміські**, що діють у межах одного міста;

переправні, що діють між пунктами протилежних берегів.

За швидкістю руху суден і умовами проїзду лінії бувають: експресні, швидкі, швидкісні, пасажирські.

Пасажирські лінії у залежності від характеру перевезень і умов обслуговування поділяють на транспортні, туристські і екскурсійні.

Транспортні лінії - це лінії, що забезпечують транспортний зв'язок між пунктами і працюють за раніше опублікованими графіками. Вони обслуговуються суднами річкового флоту.

Туристські лінії - лінії, які обслуговують судна річкового флоту. Вони забезпечують перевезення туристів по спеціальному маршруту і розкладу з тривалістю рейсового обігу більше 24 години.

Екскурсійні лінії обслуговуються суднами річкового флоту і мають оборот менше 24 годин.

Укладання угод між пароплавствами і туристськими організаціями зазвичай закінчується до 30 грудня попереднього до обслуговування року. Угода може бути укладена на термін від одного року до трьох років.

Графіки руху туристських суден в межах одного пароплавства розробляються і затверджуються ним після погодження з зацікавленими туристськими організаціями до 1 грудня передпланового року і є частиною укладеної угоди. У той же термін розробляються графіки для ліній (маршрутів), що проходять по суміжних басейнах, але вони затверджуються Міністерством транспорту і зв'язку.

Після підписання угод туристські організації мають право розпочати реалізацію путівок на круїзні рейси. Путівки є підставою для зайняття туристами на судні вказаних у них місць, отримання комплектів постільної білизни (одного комплекта на термін до 10 днів), встановленого раціону харчування і культурно-екскурсійного обслуговування.

Перед початком навігації представники пароплавства і турфірми за участі капітана судна, директора суднового ресторана і керівника круїзу комісійно приймають судно - проводять огляд судових пасажирських приміщень і обладнання з метою визначення їх готовності до перевезення туристів, про що складають відповідний акт. Судна в початковий пункт рейсу подаються для посадки на туристських лініях за дві години до відправлення.

Пароплавством і туристичною фірмою до початку туру розробляється загальний розпорядок дня. Дотримання встановленого внутрішнього розпорядку на судні є обов'язковим для усіх туристів і обслуговуючого персоналу.

Реєстрацію туристів проводить керівник круїзу до їх посадки на судно у приміщенні річкового вокзалу, що надається пароплавством або портом. За наявності в наданому приміщенні телефону представник туристської фірми має право користуватися ним у службових цілях.

При продажу туру туристу повідомляють про закінчення посадки (реєстрації) за 30 хвилин до відправлення судна.

До початку посадки керівник круїзу зобов'язаний надати у касі (чи бухгалтерії) вокзалу копію доручення внесених платежів (чи підтвердження пароплавства про отримані платежі за даний рейс) і після реєстрації туристів за 30 хвилин до відправлення судна - довідку про кількість туристів, що пройшли реєстрацію на даний рейс, з зазначенням категорії пасажирських

місць. Базуючись на цих документах, при пред'явленні ним довіреності, керівнику групи видається під розписку груповий білет на виконання туристського рейсу. Груповий білет здається капітану судна при початку посадки і залишається у нього до закінчення рейсу. Після закінчення рейсу білет повертається керівникові круїзу.

На початку туристського рейсу капітан судна, керівник круїзу за участі помічника капітана, директора ресторана, суднового медика проводять бесіду з туристами про мету і умови поїздки, правила поведінки на судні, на березі, під час купання.

На борту пароплава туристам надаються різні види послуг (окремі з них можуть бути платними).

Безкоштовними послугами зазвичай бувають: користування музичними, читальними салонами, кінозалом для проведення зібрань і концертів, телевізором у салоні для перегляду трансльованих телепрограм, шезлонгами і лежачками солярія, надання першої медичної допомоги у медпункті.

Додаткові послуги з оплатою за готівку: замовлення таксі до причалу, бронювання місць у готелях річкових вокзалів, надання кают у початкових і кінцевих пунктах під час рейсових стоянок у якості готелів, бронювання білетів на суміжні види транспорту, перенесення багажу, продаж товарів у кіосках і буфетах чи барах, користування послугами парикмахерської, користування сауною, душем і камерою схову.

Пароплавство має право продати вільні місця не реалізовані туристською фірмою. **При подовженні рейсу з вини турфірми** вона оплачує пароплавству вартість затримання судна за весь час утримання. Якщо це відбувається з вини пароплавства чи по не залежних від сторін причинах, то туристів доправляють у кінцевий пункт без додаткової оплати. При зміні пароплавством розкладу, що викликало запізнення прибуття судна в місто, воно компенсує турфірмі понесену шкоду у зв'язку із простоюванням автобусів і оплатою екскурсоводів.

При подовженні часу поїздки більше ніж на вісім годин харчування туристів здійснюється наступним чином: якщо подовження рейсу сталось по не залежних від сторін причинах, по 50% вартості харчування за рахунок турфірми і пароплавства; в інших випадках - за рахунок винної сторони.

У випадку виникнення порожніх пробігів судна з вини турфірми остання оплачує пароплавству її вартість у розмірах закордонних рейсів, а УРСу компенсує витрати на утримання ресторана у розмірі встановленої за угодою націнки денного раціону харчування, помноженої на кількість туристів і днів пробігу.

У випадку відміни туристського рейсу винна сторона оплачує постраждалій стороні неустойку у розмірі 3% від вартості не проведеного перевезення.

При відміні рейсу з вини турфірми згідно з умовами договору вона сплачує пароплавству, крім неустойки, вартість перевезення, що не відбулося, і компенсує УРСу витрати на утримання ресторана у розмірі

націнок, обчислених з розрахунку денного раціону харчування, повної посадки туристів і тривалості рейсу.

Якщо турфірма попереджає пароплавство і УРС про відміну рейсу більш ніж за 45 днів до його початку і у випадках, коли рейс відмінюється по незалежних від сторін причинах, турфірма приймає на себе половину втрат і оплачує пароплавству 50% вартості перевезення, що не відбулося, а УРСу - 50% від вказаних вище витрат на утримання ресторану.

При відміні туристського рейсу з вини пароплавства, воно, крім неустойки, повертає турфірмі провізну плату.

При посадці на судно з вини турфірми меншої кількості туристів (ніж вказано у договорі) туристська фірма повертає УРСу витрати на утримання ресторану у розмірі націнки, помноженої на усю кількість людино-днів харчування за угодою.

Туристи особисто відповідають за бій і втрату посуду та іншого майна, про що складається відповідний акт.

Харчування туристів відбувається у суднових ресторанах у відповідності до заявки. Туристська бригада на річкових круїзах харчується з туристами, і замовлення на їх харчування включається у загальну заявку.

За добу до відправлення в рейс туристична фірма повинна надати судовому ресторану заявку про кількість туристів і працівників туристської фірми, що будуть харчуватися. За шість годин до першого харчування ця заявка уточнюється.

Під час рейсу керівник круїзу щоденно підтверджує письмовою заявкою кількість туристів і працівників туристської бригади, що будуть харчуватися.

Меню складається з урахуванням побажань туристів. У день посадки туристів на судно харчування забезпечується по єдиному меню.

Меню із вказанням виходу готової продукції і денної вартості харчування, підписане директором, завідувачем виробництва, головним бухгалтером ресторану і керівником круїзу, вивіщується у ресторані на видному місці.

Контроль за якістю приготування блюд і кулінарних виробів, ведення бракеражного журналу відбувається бракеражною комісією, до складу якої входять директор і завідувач виробництвом ресторану, керівник круїзу і судовий медик.

Керівник круїзу, що пройшов медичний огляд, має право бути присутнім при закладці сировини, перевіряти норми виходу готових виробів спільно з директором, головним бухгалтером і завідувачем виробництва ресторану.

Турист харчується на підставі туристської книжки з вказанням у ній назви судна, зміни харчування і номера столу. Дострокове вибуття туриста не дає йому права на отримання сухого пайка в рахунок харчування за невикористані дні. Питання компенсації вирішуються у відповідності з укладеним страховим договором на тур.

До екскурсійних і прогулянкових рейсів належать поїздки екскурсантів, що здійснюються на річкових суднах з метою відпочинку і

ознайомлення з пам'ятними, історичними та іншими місцями тривалістю не більше 24 годин.

Продаж путівок і білетів на екскурсійні і прогулянкові судна може відбуватися, як підприємствами пароплавства, так і екскурсійними організаціями.

Для організації прогулянок чи екскурсій на річкових кораблях туристсько-екскурсійна організація подає підприємству пароплавства заявку із вказанням маршрутів, кількості пасажирських суден і місць, тривалості поїздок, періоду використання суден і кількості рейсів. Заявка повинна подаватися не пізніше 1 вересня попереднього до планового року.

Після закріплення пароплавством за туристською організацією суден і місць у термін до 1 січня укладається угода. Заявки на разові екскурсійні поїздки повинні бути подані підприємству пароплавства завчасно (за 15 днів до поїздки).

Оплата здійснюється за 15 днів (разових - за десять днів) до поїздки. Отримані путівки чи білети на екскурсійне чи прогулянкове перевезення назад не повертаються і повернення платежів по них не відбувається.

До початку поїздки керівник екскурсії зобов'язаний пред'явити касі пристані (вокзалу) копію доручення про внесені платежі і здати довідку про кількість реалізованих путівок, на підставі яких йому видається білет на групове перевезення.

Судна для посадки подаються за 30 хвилин до відправлення в рейс. При посадці на екскурсійне судно пасажирів поза вказаною у груповому білеті кількістю місць, при наявності у них білетів складається акт у трьох екземплярах за підписом капітана і надається екскурсійній організації. В акті вказують кількість таких пасажирів, час і маршрут поїздки. На підставі акта з екскурсійної організації вираховується додаткові платежі і оформляються додаткові проїзні документи. За умови відсутності у таких пасажирів путівок (білетів) з них вираховується через касу плата за проїзд по встановленому тарифу, з видачею проїзних документів (путівок чи білетів).

При відміні рейсу з причини, яка не залежить від підприємства пароплавства, чи не повному використанні місць - екскурсійна організація оплачує районному пасажирському управлінню (порту, пристані) повну вартість перевезення згідно з договором.

Реалізація путівок, що залишилися, може бути здійснена у день відправки на пристані через касу з компенсацією екскурсійній організації суми виручки за вирахуванням комісійного збору чи дозволяється продаж через каси, що спеціально організовані екскурсійною організацією на вокзалі.

При організації пароплавних подорожей відносини між туристською фірмою, що організує круїз, і організаціями, що беруть участь в обслуговуванні туристів, оформляються на договірних засадах.

Угоди на обслуговування туристів на пароплавних турах укладаються турфірмою з такими підприємствами і організаціями:

1. **З річковими і морськими пароплавствами - на оренду суден.** Такий договір включає:

кількість, назву суден і кількість місць по категоріях;
 маршрути круїзів та їх терміни;
 кількість постільних комплектів на один рейсооборот для кожного судна і їх вартість;

вартість оплати на кожен рейсооборот;
 загальну суму по договору за перевезення туристів;
 відповідальність сторін.

2. Угода з конторою чи управлінням, трестом суднових ресторанів на харчування туристів на маршруті круїзу. Такий договір включає:

перелік суден, відомості про кількість рейсів, тривалість одного рейсу (в добах), кількість туристів у рейсі, маршрут і вартість денного раціону харчування одного туриста в день, з вказанням вартості набору продуктів;

обов'язки контори суднових ресторанів з виконання прийнятих договірних зобов'язань;

обов'язки туристсько-екскурсійної організації (забезпечення повної посадки туристів);

розроблення тематики і проведення вечорів відпочинку у залах ресторану спільного з його працівниками;

порядок розрахунків за харчування;

відповідальність сторін.

3. Угоди з приймаючими турфірмами на маршруті слідування пароплава на надання екскурсійного обслуговування. До таких угод додаються графіки заїзду кораблів в порти міста приймання з вказанням дат і орієнтовного часу прибуття і відправлення; програма обслуговування туристів і калькуляція витрат.

4. Угода з управлінням кінофікації на надання копій для демонстрації туристам у кінозалах пароплавів на готівковий розрахунок. В окремих випадках такі угоди заключаються безпосередньо між управлінням кінофікації і пароплавством. Якщо копії відеофільмів беруться на прокат, такі угоди не укладаються. При відсутності на судні кіноапаратури цим договором передбачається надання її на умовах прокату на судно на час туристського перевезення.

5. Угода з бібліотеками на постачання рейсів книгами.

6. Угода з музичним колективом при організації тривалих круїзів.

Яхтинг та інші водні види відпочинку. Статистичні дані Міжнародної ради асоціацій морської індустрії (ICOMIA) показують, що кожен рік промисловість виробляє 750 тисяч прогулянкових суден. Половина з них виробляють у США. Канада виробляє 100 тисяч одиниць, Франція - 40 тисяч.

За даними ICOMIA, світовий парк прогулянкових суден сьогодні складає 20 мільйонів суден, з яких 17 мільйонів - моторні човни різного типу, які використовують як на внутрішніх водоймах, так і на морі, а також 3 мільйона вітрильників.

Серед найбільших операторів, що пропонують малий водний туризм - англійські фірми Сансейл, Соверен, які є частиною Фест Чойс груп, Сейлінг холідейс, ОСС Голландія, Одісей і Космос Греція.

Географія цього виду туризму є різноманітною, але за своєю привабливістю і безпекою плавання перше місце займає басейн грецьких островів, далі Карибське море і Таїланд.

Більшість компаній здають судна у фрахт разом з професійним екіпажем, але судна можна фрахтувати і без екіпажу - тоді клієнт повинен мати посвідчення на право користування плавзасобом.

Перевагою такого виду відпочинку є те, що турист самостійно може вибрати маршрут і графік руху.

Яхта середніх розмірів, розрахована на 6-10 пасажирів, представляє собою комфортне, добре обладнане судно, що складається з кількох кают і кают-компанії. Такі яхти обладнані туалетами, душем, плитою для приготування їжі, умивальниками, диванами.

Ціни на фрахтування яхт з екіпажем є різними. Наприклад, в Туреччині фрахт може коштувати близько 120 доларів США на людину на тиждень, включаючи авіапереліт із європейської країни, у той же час у європейської міжнародної компанії Мурінгс - ціна 5000 доларів за фрахт яхти на вісім осіб з екіпажем на тиждень без авіаквитків.

Крупні компанії відкривають клуби, члени яких можуть у відпустці займатися віндсерфінгом, ходити під вітрилами і таке інше. При таких клубах створюють школи, де можна навчитися керувати плавзасобом чи навчитися підводному плаванню. Усе це разом приваблює усе більшу кількість бажаючих займатися водними видами туризму. Багато власників прибережних готелів організовують свої невеличкі клуби для задоволення потреб клієнтів.

Інтерес становлять фішинг-круїзи, що активно розвиваються у США. Це прогулянкове плавання на судні малого флоту з організацією рибальства і наданням відповідного спорядження. Можна ловити рибу чи брати участь у ловлі риби інструкторами.

Рекомендована література

Основна:

1. Основи туризмознавства. Практикум. / Устименко Л.М., Булгакова Н.В. К.: Вид-во Ліра К, 2018. – 80 с.
2. Стафійчук В. І. Туристичне країнознавство: навч. посіб. / В.І.Стафійчук, О. Ю. Малиновська. – Херсон: ОЛДІ-Плюс, 2016.– 808 с.
3. Туристичне країнознавство: підручник / А. Ю.Парфіненко, В. І.Сідоров, О. О.Любіцева.— 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Знання, 2015.— 551 с.
4. Туристське країнознавство: Прогр. та навч.-метод. матеріали навч. дисципл. для студ. 2-го курсу з напр. підг. «Туризм» / Харк. держ. акад. культури ; розробн. : Н.В. Шумлянська. Харків : ХДАК, 2017. — 43с.

5. Туристичне країнознавство. Практикум. / Устименко Л.М., Булгакова Н.В. К.: Вид-во Ліра К, 2018. – 46 с.

Допоміжна:

1. Блистів Т. В. Передумови та напрями розвитку водного туризму в Карпатському регіоні / Блистів Т. В., Скабара Р. М., Тимошенко Л. О. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. – Київ, 2011. – Вип. 13. – С. 39–42.
2. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму. Навчальний посібник. – К.: Алтапрес, 2008. – 436 с.
3. Водний туризм : анот. бібліогр. покажч. [Електронний ресурс] / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : [б. в.], 2016. – 21 с. – Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/4795>
4. Дорошко М.С. Країнознавство. Країни СНД і Балтії : навч. посібник. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 308 с.
5. Дорошко М.С. Країнознавство. Країни СНД, Європи і Північної Америки : навч. посібник / М.С. Дорошко. – Київ : Ніка-Центр, 2009. – 310 с.
6. Дорошко М.С. Країнознавство: країни пострадянського простору, Європи і Північної Америки : навч. посібник / М.С. Дорошко. – Київ : Київ. ун-т, 2012. – 312 с.
7. Ігнат'єв П.М. Країнознавство країн Азії : навч. Посібник. – Чернівці : Книги-XXI, 2006. – 423 с.
8. Тимошенко Л. Організаційно-методичні засади проходження водних маршрутів / Лідія Тимошенко, Віктор Пижов // Мотивація людини до здорового способу життя : матеріали Всеукр. X наук.-практ. конф. – Львів, 2015. – С. 77 – 79.
9. Худоба В. В. Безпека туристичних подорожей : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 12 с.
10. Худоба В. В. Нормативні документи в туристичній діяльності : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 10 с.
11. Худоба В. В. Професійна діяльність в туристичній галузі : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 15 с.
12. Худоба В. В. Форми та види туристичної діяльності : лекція / Худоба В. В. - Львів, 2018. - 15 с.
13. Integration of Partial Least Squares Path Modeling for Sustainable Tourism Development / N. Pavlenchuk, S. Mekhovych, O. Bohoslavets, Y. Oranashchuk, V. Hotra, I. Gayvoronska // International Journal of Recent Technology and Engineering. – 2019. – Vol. 8, is. 2. – P. 4309–4312.

